IZVJEŠĆE O PROVEDENOJ USPOREDNOJ ANALIZI REZULTATA ANALIZE KURIKULA S PREPORUKAMA UN-A ZA EDUKACIJU O KLIMATSKIM MIGRACIJAMA

Autorice izvješća: Mirela Holy i Marija Geiger Zeman

1. UVOD

Nakon provedene analize sadržaja srednjoškolskih kurikula o klimatskim migracijama u Hrvatskoj, Sloveniji, Mađarskoj, Češkoj i Slovačkoj, izrade baze podataka te pisanja studije slučaja o sadržaju kurikula, napravljena je analiza sadržaja najrelevantnijih dokumenata organizacija Ujedinjenih Naroda (u nastavku UN) i Međunarodne organizacije za migracije (u nastavku IOM) koji sadrže preporuke za obrazovanje o klimatskim migracijama. Analizu su tijekom kolovoza i rujna provele dr.sc. Mirela Holy i dr.sc. Marija Geiger Zeman. Prvi korak u provedbi usporedne analize bila je detekcija i selekcija najrelevantnijih UN-ovih publikacija koje se bave edukacijom o klimatskim migracijama koja je učinjena pretraživanjem uz pomoć pretraživača Google. Nakon postupka selekcije većeg broja dokumenata, analiza sadržaja dokumenata obuhvatila je sljedećih pet najrelevantnijih naslova:

1. **IOM (2024), *World Migration Education Toolkit*;**
2. **UNESCO (2019), *Migration, Displacement and Education: Building Bridges, Not Walls*;**
3. **UNESCO (2023), *Learning at Risk*;**
4. **UNESCO (2023), *South-Eastern Europe Regional Synthesis*;**
5. **UNESCO (2020). *The impact of climate displacement on the right to education*.**

Ključan dokument za usporedbu bila je publikacija *International Organisation of Migration* (u nastavku IOM) iz 2024. godine s obzirom na činjenicu da je ovaj dokument namijenjen upravo nastavnicima za poučavanje o migracijama, migrantima i humanoj geografiji. Ključno je da je materijal eksplicitno prilagođen srednjoškolskim nastavnicima humane geografije, dakle ciljanoj obrazovnoj razini koja je vrlo bliska KlimEd projektu. U ovoj je publikaciji posebno važan sedmi modul koji je naslovljen *Climate Change and Migration* (Klimatske promjene i migracije), a istaknuti ciljevi učenja ovog modula su da učenici mogu objasniti odnos klimatskih promjena i migracija, posljedice klimatskih promjena na mobilnost ljudi, vezu između nesigurnosti hrane i migracija te da budu osposobljeni raspravljati o javnim politikama povezanima s okolišnim promjenama i ljudskom mobilnošću. U okviru modula, osim tekstualnog dijela predviđenog čitanju, nalaze se i skupovi alata sa studijama slučaja, te interaktivnim scenarijima koji se mogu podvesti pod inovativne nastavne medije koji su u fokusu KlimEd projekta. Stoga je upravo ovaj dokument bio temeljan za izradu kurikularnih preporuka za srednjoškolsku edukaciju o klimatskim migracijama. Slijedom rečenog može se zaključiti kako se KlimEd projekt nadovezuje, nastavlja i razvija smjer koji je prepoznao IOM, ali ga prilagođava nacionalnim kurikulima i osnažuje razvojem inovativnih nastavnih medija,

posebice edukativnom video igrom. Ostali selektirani dokumenti bili su važni za pojedine elemente usporedbe s rezultatima prethodno provedene analize sadržaja kurikula.

Drugi korak u provedbi analize bilo je čitanje selektiranih dokumenata s posebnim fokusom na kurikularne preporuke kada je riječ o načinima podučavanja o klimatskim migracijama. Kako bi analiza sadržaja dokumenata bila provedena na unificirani način razvijena je analitička matrica za provedbu analize sadržaja IOM i UN-ovih dokumenata koja je prikazana u tablici 1.

Tablica 1. Analitička matrica za analizu sadržaja UN-ovih dokumenata

Dimenzija	**Pitanje**
Kognitivna	Govori li dokument o razumijevanju uzroka, procesa i posljedica klimatskih migracija?
Socio-emocionalna	Bavi li se dokument pitanjima razvoja empatije, osjećaja globalne povezanosti, pravednosti i odgovornosti?
Ponašanje / akcija	Daju li se smjernice za analizu mogućnosti djelovanja i javnih politika?
Interdisciplinarnost	Povezuju li se u dokumentu okolišni, društveni, gospodarski i politički aspekti te na koji način?
Klimatska pravda	Analizira li se pitanje nejednake izloženosti klimatskim učincima i mobilnosti?
Znanstvena utemeljenost	Izbjegava li se simplifikacija direktne veze između klimatskih promjena i migracija?

Izvor: autorice izvješća

Nakon provedbe analize sadržaja koje su na svim dokumentima kao jedinicama analize obje istraživačice radile paralelno i neovisno jedna od druge i to tako što su rezultate analize sadržaja unosile u excel tablicu s navedenim kategorijama analize, rezultati analize su uspoređeni i validirani te je izrađena finalna excel tablica s rezultatima analize.

Uslijedio je treći korak u kojem su uspoređeni rezultati analize sadržaja UN-ovih dokumenata s rezultatima analize sadržaja kurikula pri čemu su UN-ovi dokumenti i preporuke u njima, posebice IOM-ov *World Migration Education Toolkit*, tretirani kao etalon, odnosno uzor za edukaciju o klimatskim migracijama, detektirane su praznine i mogućnosti poboljšanja postojećih nacionalnih i predmetnih kurikula o klimatskim migracijama koje su poslužile za formuliranje preporuka. Ovaj aspekt analize proveden je korištenjem analitičke matrice koja je prikazana u tablici 2.

Tablica 2. *Benchmark* analiza kurikula s IOM i UN-ovim dokumentima

Benchmark dimenzija	**UN očekivani standard**	**Indikatori iz analize kurikula**	**Stanje u kurikulu**	**Razina usklađenosti s UN**	**Detektirana praznina**	**Mogućnost poboljšanja kurikula**	**Osnova za preporuku**
Kognitivna dimenzija	Učenici razumiju uzroke, procese i posljedice klimatskih migracija te složenost veze klima–mobilnost	Eksplicitna prisutnost klimatskih promjena i migracija; povezanost tema; razina obrade; ishodi znanja, analize i interpretacije	Sažeti empirijski nalaz za državu / predmet	**0 – nema / 1 – djelomično / 2 – visoko**	Npr. obje teme postoje, ali se ne povezuju; veza je samo informativna	Eksplicitno povezivanje klimatskih i migracijskih procesa; uvođenje uzročno-posljedične analize	Uvesti ishode učenja koji omogućuju razumijevanje kompleksnog *climate–migration* nexusa
Socio-emocionalna dimenzija	Obrazovanje razvija empatiju, solidarnost, osjećaj globalne povezanosti, odgovornosti pravednosti	Empatija/vrijednosti; prikaz migranata; društveni kontekst; ton prema migracijama	Empirijski nalaz	0 / 1 / 2	Npr. migracije se obrađuju neutralno, bez perspektive osoba pogođenih klimatskim promjenama	Uključivanje iskustava migranata, multiperspektivnosti i humanitarne dimenzije	Razvijati socio-emocionalne ishode uz kognitivne
Ponašanje / akcija	Učenici mogu analizirati mogućnosti djelovanja, javne politike i društvene odgovore te sudjelovati u raspravi o rješenjima	Poticanje djelovanja; građanski angažman; rješavanje problema; debata, projektni rad, simulacija	Empirijski nalaz	0 / 1 / 2	Npr. sadržaj ostaje na razini prijenosa činjenica	Problemski zadaci, debate, policy scenarios, projektno učenje	Prijeći od *learning about* prema *learning for action*
Interdisciplinarnost	Klimatske migracije obrađuju se kao okolišni, društveni, gospodarski, politički, razvojni i ljudsko-pravaški fenomen	Društvene dimenzije; intersekcionalnost; način prikaza klimatskih promjena; predmetna distribucija sadržaja	Empirijski nalaz	0 / 1 / 2	Npr. klima ostaje u geografiji/prirodoslovlju, a migracije u društvenim predmetima	Horizontalno povezivanje predmetnih kurikula i zajedničkih ishoda	Razviti interdisciplinarne nastavne jedinice o klimatskim migracijama
Klimatska pravda	Učenici razumiju nejednaku izloženost klimatskim rizicima, različite kapacitete prilagodbe i distributivnu/globalnu dimenziju klimatske pravde	Siromaštvo, nejednakost, Globalni jug, rod, djeca i mladi, ljudska prava; eksplicitna/implicitna klimatska pravda	Empirijski nalaz	0 / 1 / 2	Npr. posljedice klimatskih promjena prikazuju se univerzalno, bez društvenih nejednakosti	Uvesti ranjivost, odgovornost, povijesne nejednakosti i različite adaptacijske kapacitete	Integrirati *climate justice* perspektivu u obradu mobilnosti
Znanstvena utemeljenost	Izbjegava se deterministički model	Način povezivanja tema; klima	Empirijski nalaz	0 / 1 / 2	Npr. migracija se prikazuje kao neposredna	Uvesti gospodarske, političke,	Poučavati climate mobility

	„klimatske promjene → migracije"; mobilnost se objašnjava kao multikauzalni proces	kao jedan od više uzroka; društveno-ekološka kriza; korištena terminologija			posljedica klimatske katastrofe	socijalne i demografske medijatore	kao kompleksan i kontekstualno uvjetovan proces
Klimatska mobilnost i migracijska pismenost	Razlikuju se migracije, raseljavanje, mobilnost i drugi oblici kretanja te slow- i sudden-onset procesi	Pojmovi koji se koriste; klimatske/okolišne migracije; raseljavanje; mobilnost	Empirijski nalaz	0 / 1 / 2	Npr. sva mobilnost označena je terminom „klimatske izbjeglice"	Preciziranje terminologije i oblika mobilnosti	Razvijati terminološki i konceptualno precizno migration literacy
Migracija kao adaptacija i ljudska agency	Migranti nisu samo pasivne žrtve; mobilnost se može razumjeti i kao strategija prilagodbe	Migranti kao žrtve / prijetnja / akteri prilagodbe; dominantni narativ	Empirijski nalaz	0 / 1 / 2	Npr. dominantna viktimizacija ili sekuritizacija	Uključivanje agency, adaptacije i otpornosti	Uravnotežiti vulnerability i agency perspektivu
Ljudska prava i inkluzija	Klimatska mobilnost povezuje se s ljudskim pravima, obrazovanjem, socijalnom uključenošću i zaštitom ranjivih skupina	Ljudska prava; obrazovna inkluzija; humanitarni okvir; djeca i mladi	Empirijski nalaz	0 / 1 / 2	Npr. ljudskopravaška dimenzija izostaje	Rights-based studije slučaja i problemski sadržaji	Ugraditi ljudskopravaški okvir klimatske mobilnosti
Kritičko mišljenje i multiperspektivnost	Učenici analiziraju različita tumačenja, interese, politike i perspektive	Kritička rasprava; kritičko mišljenje; debata; istraživački rad	Empirijski nalaz	0 / 1 / 2	Npr. učenici dobivaju gotove tvrdnje bez mogućnosti propitivanja	Uvesti kontroverzna pitanja, usporedbu perspektiva i argumentiranu raspravu	Klimatske migracije poučavati kao kompleksno društveno pitanje
Medijska i informacijska pismenost	Učenici kritički vrednuju medijske reprezentacije, podatke, stereotipe i dezinformacije o klimi i migracijama	Medijska analiza; digitalni sadržaj; analiza podataka; dominantni narativi i sentiment	Empirijski nalaz	0 / 1 / 2	Npr. mediji se koriste samo kao izvor sadržaja, a ne kao predmet kritičke analize	Analiza vijesti, društvenih mreža, vizualnih reprezentacija i podataka	Integrirati media and information literacy u climate migration education
Transformativna i participativna pedagogija	Učenje uključuje studije slučaja, podatke, scenarije, rasprave, projektni i istraživački rad	Preporučene nastavne metode; korišteni mediji; problemski zadaci	Empirijski nalaz	0 / 1 / 2	Npr. dominantno frontalna/informativna nastava	Case studies, role-play, simulacije, digitalni mediji, projektni rad	Razviti participativne i problemski orijentirane nastavne medije

Izvor: autorice analize

Na temelju detektiranih propusta i nedostataka u kurikulima u posljednjoj fazi analize su kreirane preporuke za unaprjeđenje kurikula.

2. USPOREDNA ANALIZA UN DOKUMENATA KAO PODLOGE ZA RAZVOJ KURIKULA SREDNJOŠKOLSKE EDUKACIJE O KLIMATSKIM MIGRACIJAMA

Usporedna analiza pet odabranih dokumenata UNESCO-a i Međunarodne organizacije za migracije (IOM) provedena je s ciljem identificiranja sadržajnih, vrijednosnih i pedagoško-didaktičkih elemenata relevantnih za oblikovanje kurikula srednjoškolske edukacije o klimatskim migracijama. Analizirani su *UNESCO Global Education Monitoring Report 2019: Migration, Displacement and Education: Building Bridges, Not Walls*, *The Impact of Climate Displacement on the Right to Education*, regionalna sinteza za jugoistočnu Europu *Climate Change, Displacement and the Right to Education*, *Learning at Risk – The Impact of Climate Displacement on the Right to Education* te IOM-ov *World Migration Education Toolkit* iz 2024. godine. Dokumenti su uspoređeni prema šest dimenzija važnih za razvoj obrazovnog modela: kognitivnoj, socio-emocionalnoj, ponašanju odnosno djelovanju, interdisciplinarnosti, klimatskoj pravdi i znanstvenoj utemeljenosti. Analiza pokazuje visoku razinu komplementarnosti dokumenata, ali i različite funkcije koje oni mogu imati pri konstruiranju idealnog kurikula. UNESCO-ovi dokumenti ponajprije nude normativni, ljudsko-pravaški, razvojni i politički okvir, dok IOM-ov *World Migration Education Toolkit* predstavlja najrazrađeniji pedagoško-didaktički model. Stoga nijedan pojedinačni dokument ne sadržava sve elemente idealnog kurikula o klimatskim migracijama. IOM-ov Toolkit ipak mu je najbliži prema strukturi i načinu operacionalizacije obrazovnih ciljeva te se može odrediti kao primarni sadržajno-pedagoški *benchmark*, koji je potrebno nadograditi pojedinim elementima snažnije zastupljenima u UNESCO-ovim dokumentima. Takvo određenje proizlazi i iz same namjene IOM-ova dokumenta. Za razliku od većine ostalih analiziranih izvora, *Toolkit* nije primarno analitičko ili političko izvješće koje se naknadno može koristiti u obrazovanju, već obrazovni materijal izričito namijenjen nastavnicima i učenicima srednjoškolske razine. Zasniva se na istraživanjima i analizama iz serije *World Migration Report*, prošao je stručnu recenziju iz područja obrazovanja i migracija te je organiziran tako da učenike postupno vodi od temeljnih migracijskih koncepata prema složenijim problemskim područjima. Njegova pedagoška vrijednost posebno proizlazi iz kombiniranja vodiča za nastavnike, problemskih pitanja, tekstualnih i podatkovnih studija slučaja te interaktivnih scenarija temeljenih na stvarnim situacijama.

2.1. Kognitivna dimenzija: od klimatske pismenosti prema razumijevanju multi kauzalnosti migracija

U kognitivnoj dimenziji među dokumentima postoji jasna razvojna linija od općeg razumijevanja migracija i raseljavanja prema kompleksnom razumijevanju odnosa klimatskih promjena i ljudske mobilnosti. *Global Education Monitoring Report 2019* klimatske čimbenike uključuje u širi kontekst migracija i raseljavanja te razlikuje posljedice naglih katastrofa od postupnih okolišnih promjena. Njegova je vrijednost prije svega u smještanju migracija u širi društveni, politički, gospodarski i obrazovni kontekst, ali klimatske migracije nisu razvijene kao zasebno područje učenja. Znatno razvijeniji konceptualni okvir pružaju UNESCO-ovi dokumenti neposredno posvećeni klimatskom raseljavanju i pravu na obrazovanje. *The Impact of Climate Displacement on the Right to Education* sustavno razlikuje unutarnju i prekograničnu te privremenu i trajnu mobilnost, nagle i postupne klimatske procese, planirano preseljenje i problem populacija koje nemaju mogućnost migrirati. Posebno je važno što se odbacuje pojednostavljeni kauzalni model prema kojem klimatske promjene automatski proizvode migracije. Klimatska mobilnost interpretira se kao

rezultat međudjelovanja okolišnih, ekonomskih, socijalnih, političkih i drugih čimbenika. Regionalna analiza za jugoistočnu Europu dodatno kontekstualizira te odnose kroz siromaštvo, poljoprivredu, urbanizaciju, egzistencijalnu sigurnost i prethodna iskustva raseljavanja, dok *Learning at Risk* najpotpunije povezuje klimatsku pismenost s obrazovnim sustavom i pravom na obrazovanje.

Multi kauzalnost je jedna od ključnih kvaliteta IOM-ova modela. Klimatske migracije nisu predstavljene kao izolirana kategorija, nego su ugrađene u opće razumijevanje ljudske mobilnosti. Prvi dio *Toolkita* zato polazi od šest temeljnih pitanja: što su migracije, tko migrira, zašto, kamo, kako i kada ljudi migriraju, dok se tek u drugom dijelu prelazi na tematske cjeline, uključujući Modul 7 posvećen klimatskim promjenama i migracijama. Takva struktura ima važnu obrazovnu funkciju: učenik najprije usvaja migracijsku pismenost, a zatim klimatske migracije smješta unutar šireg spektra uzroka, oblika i posljedica mobilnosti. IOM pritom definira klimatsku migraciju kao potkategoriju okolišnih migracija te naglašava da ona može povećavati ranjivost, osobito kada je prisilna, ali istodobno može predstavljati strategiju prilagodbe okolišnim pritiscima i jačanja otpornosti. Posebno važnu korekciju klimatskog determinizma predstavlja uključivanje imobilnosti: siromašnije i ranjivije populacije mogu biti snažnije pogođene klimatskim promjenama, ali upravo zbog nedostatka ekonomskih i drugih resursa ne moraju imati mogućnost migrirati. IOM izričito upozorava da klimatske promjene ne rezultiraju nužno povećanom mobilnošću te razlikuje dobrovoljnu i nedobrovoljnu imobilnost. Iz perspektive idealnog kurikula proizlazi da kognitivni ishodi ne bi smjeli biti ograničeni na poznavanje definicija. **Učenik bi trebao biti sposoban objasniti multi kauzalnost klimatskih migracija, razlikovati vrste klimatskih procesa i oblike mobilnosti, povezivati klimatske rizike s ranjivošću i adaptivnim kapacitetima te kritički procjenjivati tvrdnje o budućim „valovima klimatskih migranata“**.

2.2. Socio-emocionalna dimenzija: empatija bez viktimizacije migranata

Socio-emocionalna komponenta snažno je zastupljena u svim UNESCO-ovim dokumentima, iako na različite načine. *Global Education Monitoring Report 2019* naglašava solidarnost, otvorenost prema različitosti, socijalnu koheziju, nediskriminaciju i suzbijanje stereotipa. Dokumenti usmjereni na klimatsko raseljavanje tome dodaju perspektivu ljudskih prava i odgovornosti prema posebno ranjivim skupinama. *Learning at Risk* ide korak dalje povezujući obrazovanje o klimatskom raseljavanju s empatijom, prihvaćanjem različitosti, smanjivanjem ksenofobije i osnaživanjem mladih. Za idealni kurikul posebno je važna ravnoteža između razvijanja empatije i izbjegavanja pokroviteljskog prikazivanja klimatskih migranata isključivo kao pasivnih žrtava. U tom pogledu IOM pruža korisnu korekciju. Studije slučaja, podaci i interaktivni scenariji učenicima omogućuju sagledavanje migranata kao aktera koji donose odluke unutar određenih strukturnih ograničenja. Socio-emocionalni ishodi u *Toolkitu* nisu formalizirani jednako eksplicitno kao kognitivni, ali proizlaze iz multi perspektiva i aktivnosti te povezivanja individualnih iskustava s društvenim strukturama. Idealni bi kurikul stoga trebao razvijati empatiju, solidarnost i osjećaj globalne povezanosti, ali istodobno učenike osposobljavati za razumijevanje samostalnih odluka migranata kao aktera, a ne objekata. **Klimatska mobilnost ne bi se smjela svesti na slike katastrofe i bespomoćnih žrtava. Učenici trebaju razumjeti da migracija može biti prisilna, ali i anticipatorna ili adaptacijska strategija te da mogućnost donošenja odluke o ostanku ili odlasku predstavlja važnu dimenziju ljudskog dostojanstva.**

2.3. Od znanja prema djelovanju: razvoj kompetencija za akciju

Najveće razlike među dokumentima pojavljuju se u dimenziji ponašanja i djelovanja. UNESCO-ovi dokumenti nude velik broj preporuka za države, međunarodne organizacije i obrazovne sustave, ali nisu svi jednako uspješni u prevođenju tih preporuka u aktivnosti samih učenika. *Global Education Monitoring Report 2019*, primjerice, snažno razvija političku dimenziju i kritičko mišljenje, ali ne oblikuje sustavan model participativnog djelovanja učenika. *Learning at Risk* i regionalna analiza za jugoistočnu Europu približavaju se obrazovnoj operacionalizaciji jer zagovaraju uključivanje obrazovanja za održivi razvoj u kurikule, obrazovanje nastavnika i participaciju mladih. Učenici se time prestaju promatrati samo kao primatelji znanja i postaju potencijalni sudionici društvenih odgovora na klimatske izazove. Ipak je upravo na ovom području prednost IOM-ova *Toolkita* najočitija. Interaktivni scenariji određeni su kao jezgra njegova kurikularnog pristupa, a učenici kroz igranje uloga i rješavanje problema primjenjuju migracijske koncepte na situacije iz stvarnog svijeta. U Modulu 7 učenici, primjerice, analiziraju konkretne nacionalne i regionalne politike povezane s klimatskim promjenama, katastrofama i migracijama, izrađuju profil zemlje ili regije, povezuju okolišne procese, ekosustavne usluge i pokretače mobilnosti te procjenjuju u kojoj mjeri postojeće politike odgovaraju potrebama stanovništva. Na kraju trebaju raspraviti jesu li analizirane politike inkluzivne i usmjerene na ljudsku dobrobit te predstaviti rezultate svojeg rada. Takav model predstavlja vrijedan uzor za KlimEd kurikul jer omogućuje prijelaz od „znati“ prema „moći analizirati, prosuđivati i djelovati“. **Idealni kurikul stoga bi trebao uključivati problemsko i projektno učenje, analizu podataka i medijskih sadržaja, simulacije odlučivanja, debate, igranje uloga i razvoj prijedloga javnih politika.** Pritom djelovanje ne bi trebalo shvatiti kao propisivanje politički ili vrijednosno „ispravnog“ odgovora, no kao razvoj kompetencije argumentiranog, informiranog i demokratskog sudjelovanja.

2.4. Interdisciplinarnost i klimatska pravda kao povezujuća načela

Svi analizirani dokumenti potvrđuju da klimatske migracije nije moguće kvalitetno poučavati unutar granica samo jednog školskog predmeta. UNESCO-ovi dokumenti klimatsko raseljavanje povezuju s okolišem, siromaštvom, poljoprivredom, urbanizacijom, tržištem rada, zdravljem, ljudskim pravima, rodom, etnicitetom, obrazovanjem i javnim politikama. IOM dodatno povezuje okolišne promjene s ekosustavnim uslugama, sigurnošću hrane i vode, ekonomskom, osobnom i političkom sigurnošću, sukobima i urbanizacijom. Modul 7 eksplicitno povezuje spore klimatske procese, poput porasta razine mora, promjena oborinskih obrazaca i suša, s pritiscima na egzistenciju te dostupnost hrane i vode, ali pritom inzistira na činjenici da su odluke o migriranju rezultat više međusobno povezanih čimbenika. Idealni kurikul stoga bi trebao biti interdisciplinaran ne samo formalno, uključivanjem sadržaja geografije, sociologije, politike, ekonomije ili ekologije, već problemski interdisciplinaran: učenik bi isti fenomen klimatskih migracija trebao moći analizirati iz više perspektiva i razumjeti njihove međusobne veze. Klimatska pravda predstavlja područje na kojem UNESCO-ovi dokumenti osobito snažno nadopunjuju IOM-ov pedagoški model. *The Impact of Climate Displacement on the Right to Education* i *Learning at Risk* posebno ističu neravnomjernu raspodjelu klimatskih rizika, razlike u adaptivnim kapacitetima i činjenicu da populacije koje su najmanje pridonijele klimatskim promjenama mogu snositi njihove najteže posljedice. Regionalna analiza za jugoistočnu Europu toj perspektivi dodaje siromaštvo, rodne i etničke nejednakosti, sekundarno raseljavanje i specifične ranjivosti prethodno raseljenih osoba. U kurikularnom smislu klimatska pravda zato ne bi trebala biti zasebna završna tema, no transverzalno načelo cijelog programa. **Učenici bi trebali propitivati tko je izložen klimatskim rizicima, tko raspolaže resursima za prilagodbu ili migriranje, tko može**

ostati, tko je prisiljen otići te kako rod, dob, socioekonomski položaj, mjesto stanovanja i druge društvene karakteristike utječu na te mogućnosti.

2.5. Znanstvena utemeljenost i medijska pismenost

Usporedna analiza pokazuje visoku znanstvenu utemeljenost većine dokumenata, ali upravo IOM-ov *Toolkit* nudi najjasniji model prijenosa znanstvenih spoznaja u srednjoškolsku nastavu. Dokument se oslanja na *World Migration Report*, međunarodne statističke izvore i relevantna istraživanja, ali podatke ne predstavlja samo kao činjenice koje učenik treba zapamtiti. Učenici rade s grafikonima, migracijskim statistikama, studijama slučaja i primarnim izvorima, uspoređuju podatke i izvode zaključke. IOM pritom upozorava i na nedostatke podataka; primjerice, u analizi migracija mladih izričito navodi probleme nedosljednih definicija i nedostatnog dobnog razlučivanja pojedinih migracijskih statistika. Takav je pristup posebno važan za klimatske migracije zbog izrazite prisutnosti pojednostavljenih, senzacionalističkih i determinističkih narativa u javnom prostoru. Znanstvena pismenost u idealnom kurikulu stoga bi trebala uključivati sposobnost razlikovanja podataka, procjena, scenarija i projekcija te prepoznavanja njihovih metodoloških ograničenja. Učenici bi trebali razumjeti zašto nije moguće jednostavno izračunati broj budućih „klimatskih migranata“ i zašto se klimatski čimbenik mora analizirati u odnosu prema drugim pokretačima mobilnosti, tzv. *push* faktorima. Ovdje se otvara i važna poveznica s medijskom pismenošću. IOM-ov *Toolkit* uz klimatske promjene sadržava zaseban modul o dezinformacijama o migracijama, što omogućuje povezivanje znanstvene pismenosti s kritičkom analizom javnih i medijskih narativa. Za idealni kurikul o klimatskim migracijama takva bi komponenta trebala biti integralna: **učenici ne trebaju samo poznavati znanstvene činjenice, nego i znati procijeniti kako se znanstvene spoznaje o klimatskim migracijama selektiraju, pojednostavljuju, uokviruju ili dezinformacijski interpretiraju u javnoj komunikaciji**.

2.6. IOM-ov *Toolkit* kao kurikularni uzor i njegova UNESCO nadogradnja

Rezultati usporedne analize upućuju na zaključak da *World Migration Education Toolkit* predstavlja najprikladniji neposredni uzor za strukturiranje srednjoškolskog kurikula o klimatskim migracijama. Njegova ključna prednost nije samo kvaliteta sadržaja no kurikularna operacionalizacija znanja. Moduli imaju definirane ishode učenja, predloženo trajanje, nastavne materijale, početne aktivnosti, studije slučaja, analizu podataka, interaktivne scenarije, načine vrednovanja i očekivane dokaze učenja. Primjerice, već osnovni modul određuje što učenik nakon nastave treba moći definirati i razlikovati, predviđa trajanje od jednog do dva školska sata, više mogućnosti vrednovanja te završni grupni rad, usmenu prezentaciju i pisanu refleksiju. Modul o klimatskim promjenama i migracijama potom definira konkretne ishode: učenik treba moći objasniti odnos klimatskih promjena i migracija, posljedice sporih klimatskih procesa na mobilnost, veze između nesigurnosti hrane i migracija te javno političke implikacije okolišnih promjena i ljudske mobilnosti. Međutim, idealni kurikul o klimatskim migracijama trebao bi biti ambiciozniji od jednostavnog preuzimanja Modula 7 UNESCO-ovi dokumenti pokazuju vrijedan potencijal za nadogradnju i proširenje IOM-ovog predloška. Prije svega, potrebno je snažnije operacionalizirati klimatsku pravdu i pravo na obrazovanje, eksplicitnije definirati socio-emocionalne ishode, sustavno uključiti intersekcionalne ranjivosti te snažnije razviti participaciju mladih i kompetencije za djelovanje. Posebnu vrijednost ima regionalna UNESCO-ova perspektiva jugoistočne Europe jer omogućuje približavanje globalnog problema iskustvima i društveno-geografskom kontekstu učenika u Hrvatskoj. Iz toga proizlazi model u kojem IOM osigurava didaktičku

osnovu, a UNESCO dokumenti njegovu normativnu i transformativnu nadogradnju. Od IOM-a se može preuzeti modularna struktura, progresija učenja, problemska pedagogija, rad s podacima, studije slučaja, interaktivni scenariji i vrednovanje ishoda; od UNESCO-a naglašenije pravo na obrazovanje, klimatska pravda, intersekcionalnost, solidarnost, participacija mladih i obrazovanje za održivi razvoj.

3. *BENCHMARK* USPOREDBA NACIONALNIH KURIKULA S IDEALNIM MODELOM SREDNJOŠKOLSKE EDUKACIJE O KLIMATSKIM MIGRACIJAMA

Benchmark (usporedna) analiza nacionalnih kurikula Hrvatske, Slovenije, Mađarske, Češke i Slovačke provedena je u odnosu na prethodno konstruirani „idealni" model srednjoškolske edukacije o klimatskim migracijama. Taj model polazi od IOM-ova *World Migration Education Toolkita* kao sadržajno-pedagoške jezgre, nadograđene elementima UNESCO-ovih dokumenata koji snažnije naglašavaju klimatsku pravdu, ljudska prava, obrazovnu inkluziju, intersekcionalnu ranjivost, participaciju mladih i obrazovanje za održivi razvoj. IOM-ov model posebno je relevantan zbog svoje modularne strukture, rada sa studijama slučaja, podatkovnim analizama i interaktivnim scenarijima, dok UNESCO-ovi dokumenti proširuju njegov normativni i transformativni potencijal. Za usporedbu je definirano dvanaest *benchmark* područja: kognitivna i socio-emocionalna dimenzija, ponašanje odnosno akcija, interdisciplinarnost, klimatska pravda, znanstvena utemeljenost, klimatska mobilnost i migracijska pismenost, migracija kao adaptacija i ljudsko djelovanje (*human agency*), ljudska prava i inkluzija, kritičko mišljenje i multi perspektivna dimenzija, medijska i informacijska pismenost te transformativna i participativna pedagogija. Opći rezultat usporedbe pokazuje da u analiziranim nacionalnim kurikulima postoje brojni pojedinačni elementi kompatibilni s idealnim modelom, ali da oni uglavnom nisu objedinjeni u koherentnu obrazovnu cjelinu o klimatskim migracijama. Najizraženija zajednička praznina jest fragmentiranost: klimatske promjene najčešće se obrađuju unutar geografije, biologije, kemije, fizike ili okolišnih međupredmetnih tema, dok se migracije smještaju u geografiju, povijest, građanski odgoj, sociologiju, etiku ili teme kulturne raznolikosti. Njihova međusobna povezanost rijetko je eksplicitna. Stoga najveći izazov nije nužno potpuna odsutnost relevantnih sadržaja, no nedostatak kurikularnog mehanizma koji bi postojeće sadržaje povezao u cjelovito razumijevanje povezanosti klimatskih promjena i migracija.

3.1. Kognitivna dimenzija: teme postoje, ali se ne povezuju

Prema idealnom modelu učenici bi trebali razumjeti uzroke, procese i posljedice klimatskih migracija te složenost veze između klime i mobilnosti. U analiziranim kurikulima upravo je ova veza jedna od najslabijih točaka. U hrvatskom korpusu klimatske promjene pojavljuju se u većem broju prirodoslovnih i geografskih kurikula no migracije, dok se obje teme izravno povezuju tek iznimno. Posebno se izdvaja geografija, u kojoj se eksplicitno pojavljuje pojam klimatskih migracija stanovništva i klimatski čimbenici prepoznaju kao jedan od uzroka migracija. To predstavlja važnu polaznu točku, ali je riječ o izoliranom primjeru koji nije horizontalno povezan s drugim predmetima. Sličan obrazac vidljiv je i u ostalim državama: Češka ima vrlo visoku prisutnost obje teme, ali su one gotovo sustavno obrađene odvojeno; u Slovačkoj je njihova povezanost još slabija; Mađarska sadrži nekoliko vrijednih iznimaka u kojima se klimatske promjene povezuju s migracijama kao jednim od učinaka kriznih stanja; Slovenija pokazuje najviše primjera eksplicitnog ili djelomičnog povezivanja, uključujući sadržaje o okolišnim migrantima i analizi migracija iz perspektive klimatskih promjena i drugih čimbenika. U odnosu na idealni model stoga postoji jasna kognitivna praznina između

prisutnosti sadržaja i razumijevanja odnosa među sadržajima. Poboljšanje ne zahtijeva nužno uvođenje potpuno novog predmeta, već formuliranje zajedničkih među predmetnih ishoda prema kojima učenik treba moći povezati klimatske procese s ekonomskim, političkim, socijalnim i demografskim čimbenicima mobilnosti. Time bi se postojeće znanje o klimi i migracijama transformiralo iz paralelnih tema u integrirano razumijevanje kompleksnog procesa. Ukoliko bi se donijela odluka kako se ovu temu treba ipak obraditi u okviru jednog predmeta, onda je najlogičniji odabir predmeta geografija koju i IOM izdvaja u svom *Toolkitu.*

3.2. Socio-emocionalna dimenzija: vrijednosti postoje, ali rijetko u kontekstu klimatske mobilnosti

Idealni model pretpostavlja razvoj empatije, solidarnosti, osjećaja globalne povezanosti, odgovornosti i pravednosti. Nacionalni kurikuli relativno često sadržavaju upravo takve vrijednosti, osobito u građanskom odgoju, etici, filozofiji, jezicima i međukulturnom obrazovanju. Međutim, te vrijednosti uglavnom nisu povezane s klimatskim migracijama. Češki kurikuli, primjerice, migracije često smještaju u kontekst kulturne raznolikosti, odnosa većine i manjina, stereotipa i predrasuda. U Hrvatskoj pojedini kurikuli migracije povezuju s ljudskim pravima, azilom, diskriminacijom i multikulturalizmom. Slovenija ima najširi raspon socio-emocionalnih elemenata, uključujući empatiju, solidarnost, ekološku odgovornost, pa čak i klimatsku anksioznost. U Mađarskoj se u nekim sadržajima javlja senzibilizacija za osobe pogođene krizama, dok je u Slovačkoj socio-emocionalna obrada uglavnom slabije zastupljena. Glavna praznina nije dakle nedostatak vrijednosnih ishoda, no njihova odvojenost od klimatske mobilnosti. Preporučljivo je uključiti osobne priče, studije slučaja i multi perspektivne scenarije u kojima učenici analiziraju iskustva osoba izloženih klimatskim rizicima, ali bez njihova svođenja na pasivne žrtve. Time bi se postojeći ishodi tolerancije, solidarnosti i poštovanja različitosti neposredno povezali s klimatskim migracijama.

3.3. Ponašanje i akcija: potencijal postoji, ali nije usmjeren prema problematici klimatske mobilnosti

Idealni model prelazi od učenja o (*learning about)* prema učenju za akciju (*learning for action)*: učenici trebaju analizirati javne politike, društvene odgovore i mogućnosti djelovanja te sudjelovati u raspravama o rješenjima. U nacionalnim kurikulima postoje elementi projektne nastave, rasprava, istraživanja, simulacija i građanskog angažmana, ali vrlo rijetko vezani upravo uz klimatske migracije. Najveći potencijal pokazuju slovenski i mađarski kurikuli, u kojima su na više mjesta predviđeni projektni rad, debate, istraživanja, prikupljanje podataka, simulacije i problemski zadaci. U Hrvatskoj se slične metode pojavljuju u geografiji, etici i pojedinim prirodoslovnim predmetima. Češki kurikuli imaju snažniju vrijednosnu i građansku komponentu, ali su nastavne metode često nedovoljno konkretizirane. Slovačka se većinom zadržava na znanju i razumijevanju, uz relativno malo eksplicitnih participativnih metoda. Poboljšanje bi se moglo postići IOM-ovskim tipom interaktivnih scenarija: simulacijom lokalnog vijeća koje odlučuje o prihvatu raseljenih stanovnika, analizom nacionalne strategije prilagodbe, izradom plana za klimatski ranjivu zajednicu ili raspravom o pravednoj raspodjeli resursa. IOM upravo interaktivne scenarije temeljem stvarnih situacija postavlja u samu jezgru svojeg obrazovnog modela.

3.4. Interdisciplinarnost: najveći potencijal i jedna od najvećih praznina

Idealni model klimatske migracije razumije kao okolišni, društveni, gospodarski, politički, razvojni i ljudsko pravaški fenomen. Nacionalni kurikuli raspolažu gotovo svim potrebnim sadržajnim sastavnicama, ali su one raspoređene po predmetima bez dovoljno međusobnih veza. Najjasniji primjer predstavljaju Češka i Hrvatska: klimatske promjene većinom su smještene u okolišne ili prirodoslovne cjeline, a migracije u društveno-humanističke. Slovenija pokazuje najveću interdisciplinarnu otvorenost jer se klimatske teme pojavljuju u prirodoslovlju, društvenim predmetima, etici, umjetnosti, psihologiji, digitalnim kompetencijama i održivom razvoju. Mađarska također pokazuje široku predmetnu distribuciju, ali ona ne rezultira automatski povezivanjem. Slovačka ostaje više predmetno segmentirana. Stoga bi najvažnija kurikularna intervencija bila razvoj horizontalnih među predmetnih ishoda i zajedničkih nastavnih jedinica. Jedna tema o klimatskim migracijama mogla bi povezivati geografiju s klimatskim rizicima i prostornim obrascima, biologiju s ekosustavima, sociologiju s nejednakostima, politiku s migracijskim režimima, etiku s pitanjima pravde te medijsku pismenost s javnim diskursima.

3.5. Klimatska pravda: najsustavnije odsutna dimenzija

Klimatska pravda jedna je od najočitijih praznina u nacionalnim kurikulima. Idealni model zahtijeva razumijevanje nejednake izloženosti klimatskim rizicima, različitih adaptacijskih kapaciteta, globalnih nejednakosti i odgovornosti. U Češkoj i Slovačkoj ona praktički nije eksplicitno prisutna. U Hrvatskoj se izravno pojavljuje tek u ograničenom broju dokumenata, dok se češće mogu pronaći implicitne poveznice sa socijalnom pravdom, siromaštvom ili solidarnošću. Mađarska ima nekoliko implicitnih elemenata kroz nejednak pristup resursima i globalnu odgovornost. Najdalje ide Slovenija, gdje se u pojedinim kurikulima izrijekom pojavljuju okolišna i međugeneracijska pravda te ekološka nejednakost. Ovo područje zahtijeva eksplicitniju nadogradnju. Učenici bi trebali analizirati zašto ljudi i zajednice nisu jednako izloženi klimatskim rizicima, zašto nemaju jednake mogućnosti prilagodbe ili migriranja te kako se povijesne, ekonomske i političke nejednakosti pretaču u različitu klimatsku ranjivost. Klimatska pravda pritom ne bi trebala biti zasebna lekcija, već transverzalna perspektiva cijelog kurikula.

3.6. Znanstvena utemeljenost: potrebno sustavno suzbijanje klimatskog determinizma

Benchmark standard odbacuje pojednostavljeni model „klimatske promjene → migracije“ i migracije razumije kao multi kauzalan proces. Nacionalni kurikuli uglavnom ne zastupaju izravno deterministične tvrdnje, ali problem proizlazi iz njihove fragmentiranosti: kada se veza između klime i migracija ipak pojavljuje, često ostaje na kratkoj uzročno-posljedičnoj tvrdnji. Pozitivni primjeri nalaze se u Sloveniji, Mađarskoj i Hrvatskoj, gdje pojedini geografski sadržaji klimatske čimbenike smještaju među više migracijskih uzroka. Međutim, u većini dokumenata nedostaju gospodarski, politički, socijalni i demografski medijatori. Poboljšanje bi trebalo uključiti eksplicitno poučavanje multi kauzalnosti, razliku između korelacije i uzročnosti te ograničenja migracijskih projekcija. Učenik bi trebao razumjeti da isti klimatski događaj može u različitim društvima proizvesti migraciju, privremeno raseljavanje, planirano preseljenje ili ostanak stanovništva.

3.7. Klimatska mobilnost i migracijska pismenost: terminološka preciznost uglavnom je nedovoljna

Idealni model razlikuje migracije, raseljavanje i širu mobilnost te nagle i postupne klimatske procese. U nacionalnim kurikulima takva terminološka sofisticiranost uglavnom izostaje. Migracije se najčešće poučavaju kao opća demografska kategorija, uz razlikovanje unutarnjih i međunarodnih ili ekonomskih i političkih migracija. Pojmovi okolišnih ili klimatskih migracija vrlo su rijetki. Hrvatska ima izoliran primjer „klimatskih migracija stanovništva“, Slovenija uvodi „okolišne migrante“ i sadržaje o klimatski uvjetovanoj mobilnosti, dok u Češkoj i Slovačkoj zasebna terminologija praktički izostaje. Potrebno je razviti jasnu migracijsku pismenost (*migration literacy*): razlikovati migranta, raseljenu osobu, izbjeglicu, unutarnje raseljavanje, planirano preseljenje, okolišnu i klimatsku migraciju te objasniti zašto izraz „klimatski izbjeglica“ može biti pravno i konceptualno problematičan.

3.8. Migracija kao adaptacija i ljudsko djelovanje: dominira deskriptivni ili viktimizirajući okvir

Idealni model zahtijeva ravnotežu između ranjivosti i ljudskog djelovanja (*human agency*): migracija može biti i strategija prilagodbe, a migranti nisu samo pasivne žrtve. Ova je dimenzija u nacionalnim kurikulima izrazito slabo razvijena. Migranti su u Češkoj i velikom dijelu Hrvatske uglavnom prikazani neutralno-deskriptivno, kao demografska ili društvena skupina; drugdje se pojavljuju kroz azil, ljudska prava ili probleme integracije. Slovački kurikuli također većinom ostaju deskriptivni. Tek pojedini slovenski i mađarski sadržaji omogućuju razumijevanje migranata kao aktivnih aktera. Preporučljivo je uključiti studije slučaja u kojima migracija predstavlja individualnu, obiteljsku ili zajedničku strategiju prilagodbe, ali uz istodobno propitivanje njezinih ograničenja. Time bi se izbjegla i viktimizacija i romantiziranje migracije kao uvijek uspješne adaptacije.

3.9. Ljudska prava i inkluzija: prisutna migracijska komponenta, ali slaba klimatska poveznica

U idealnom modelu klimatska mobilnost izravno se povezuje s ljudskim pravima, obrazovanjem, socijalnom uključenošću i zaštitom ranjivih skupina. Nacionalni kurikuli relativno dobro obrađuju ljudska prava, ali gotovo nikada u specifičnom kontekstu klimatskih migracija. Hrvatski, češki i slovenski društveno-humanistički kurikuli sadrže teme azila, diskriminacije, kulturne raznolikosti, manjina i ljudskog dostojanstva. Mađarski i slovački dokumenti to čine manje sustavno. Glavna praznina je izostanak pitanja što se događa s pravima i pristupom obrazovanju, zdravstvu, stanovanju ili socijalnoj zaštiti kada je mobilnost povezana s klimatskim i okolišnim promjenama. UNESCO-ova nadogradnja idealnog modela ovdje je posebno važna: studije slučaja temeljene na ljudskim pravima trebale bi učenike usmjeriti na prava raseljenih osoba, djece i mladih te na obveze država i obrazovnih sustava.

3.10. Kritičko mišljenje, multi perspektivni pristup te medijska i informacijska pismenost

Kritičko mišljenje relativno je dobro zastupljeno kao opći kurikularni cilj, osobito u Sloveniji, Hrvatskoj i Češkoj. Brojni dokumenti predviđaju rasprave, analizu izvora i argumentiranje. Međutim, idealni standard zahtijeva da učenici analiziraju različita tumačenja, interese i politike upravo u kontekstu klimatskih migracija. Ta je primjena rijetka. Još je izraženija praznina u medijskoj i informacijskoj pismenosti. Idealni model traži kritičko vrednovanje medijskih reprezentacija, podataka, stereotipa i dezinformacija o klimi i migracijama. Nacionalni kurikuli često koriste digitalne sadržaje, novinske članke, internetske izvore ili

statističke podatke, ali mediji su mnogo češće nastavno sredstvo no predmet analize. Ovdje IOM-ov model nudi izrazito važnu nadogradnju jer uz klimatske promjene sadržava i zaseban modul o dezinformacijama o migracijama. Idealna nadogradnja nacionalnih kurikula trebala bi uključiti usporednu analizu vijesti o „klimatskim izbjeglicama“, provjeru brojčanih projekcija, analizu vizualnih reprezentacija migranata i razlikovanje dezinformacija, pogrešnih interpretacija i legitimnih znanstvenih nesigurnosti.

3.11. Transformativna i participativna pedagogija: postoje dobre metode, ali nedostaje integrirani model

Posljednje *benchmark* područje objedinjuje prethodna: idealna nastava kombinira studije slučaja, podatke, scenarije, rasprave, projektni i istraživački rad. Analiza pokazuje da nacionalni kurikuli već sadržavaju velik dio tih metoda, posebno Slovenija i Mađarska, a u pojedinim predmetima i Hrvatska. Češka i Slovačka manje ih konkretiziraju. Problem je u nesustavnosti. Projektna nastava postoji, klimatske promjene postoje, migracije postoje, kritičko mišljenje postoji, ali se ti elementi rijetko sastaju u jednoj nastavnoj jedinici. Upravo bi zato najpraktičniji način unapređenja bio razvoj modularnih nastavnih medija koji bi se mogli umetati u postojeće predmete bez potrebe za velikom reformom nacionalnih kurikula.

3.12. Zaključna procjena i smjer poboljšanja

Benchmark analiza pokazuje da nijedan od pet analiziranih nacionalnih sustava u potpunosti ne doseže nadograđeni IOM–UNESCO model, ali među njima postoje razlike. Slovenski kurikuli pokazuju najveći stupanj približavanja idealnom modelu, ponajprije zbog šire interdisciplinarnosti, eksplicitnijih društvenih dimenzija klimatskih promjena, pojedinih primjera povezivanja migracija i klime, klimatske i okolišne pravde te participativnih pristupa. Mađarski sustav sadrži nekoliko kvalitetnih i eksplicitnih poveznica klime i migracija te relativno razvijene aktivne nastavne metode, ali su one raspršene kroz velik broj dokumenata. Hrvatska ima važnu prednost u eksplicitnoj pojavi klimatskih migracija u geografskom kurikulu i kvalitetne osnove u održivom razvoju, ljudskim pravima i kritičkom mišljenju, ali ukupni sustav ostaje izrazito fragmentiran. Češka pokazuje široku prisutnost obje temeljne teme i snažnu komponentu kulturne raznolikosti i građanskog odgoja, ali upravo je odvojenost klime i migracija gotovo pravilo. Slovačka pokazuje najveći broj praznina, osobito u klimatskoj pravdi, interdisciplinarnoj povezanosti, migracijskoj pismenosti i participativnoj pedagogiji.

Najvažniji nalaz ipak nije rangiranje država, no činjenica da se u svim analiziranim sustavima ponavlja isti strukturni problem: postoji znatan „kurikularni materijal“ iz kojega bi se obrazovanje o klimatskim migracijama moglo razviti, ali nedostaje integracijska logika koja bi te elemente povezala. Taj nedostatak ima obilježja intersekcionalnog kurikularnog jaza. Zbog toga se preporuka ne bi trebala usmjeravati samo prema dodavanju novog sadržaja „klimatske migracije“, već prema uspostavljanju među predmetnog modela koji povezuje postojeće ishode. Takav bi model trebao uključivati zajedničke ishode prema kojima učenik razumije multi kauzalnost klimatske mobilnosti; terminološki razlikuje različite oblike migracije, raseljavanja i imobilnosti; razumije klimatsku pravdu i intersekcionalnu ranjivost; sagledava migrante istodobno kroz ranjivost i *agency*; povezuje klimatsku mobilnost s ljudskim pravima; analizira javne politike i različite društvene perspektive; kritički vrednuje podatke i medijske narative te primjenjuje stečeno znanje kroz problemski, projektni i participativni rad. To podrazumijeva ne stvaranje još jednog zasebnog sadržajnog bloka, no povezivanje postojećih, sada uglavnom razdvojenih kurikularnih sastavnica u koherentan

interdisciplinarni obrazovni okvir o klimatskim migracijama. IOM-ov *Toolkit* pritom pruža operativnu didaktičku arhitekturu, dok UNESCO-ovi elementi osiguravaju da takav model ne ostane na razini migracijske i klimatske faktografije, već uključuje klimatsku pravdu, ljudska prava, inkluziju, participaciju mladih i transformativno učenje. Takva bi kombinacija najizravnije odgovorila na praznine identificirane u svih dvanaest *benchmark* područja.

4. PREMA MODELU IDEALNOG KURIKULA O KLIMATSKIM MIGRACIJAMA

Na temelju analize moguće je izdvojiti nekoliko temeljnih obilježja idealnog kurikula. On bi trebao polaziti od opće migracijske i klimatske pismenosti te postupno voditi prema razumijevanju njihova međudjelovanja. Klimatske migracije trebalo bi prikazivati kao kompleksan, kontekstualan i multi kauzalan fenomen, uz jasno razlikovanje mobilnosti, raseljavanja, planiranog preseljenja i imobilnosti te naglih i postupnih klimatskih procesa. Migracije ne treba predstavljati isključivo kao negativnu posljedicu klimatskih promjena, nego i kao moguću strategiju prilagodbe, uz istodobno propitivanje uvjeta pod kojima je takva prilagodba dobrovoljna, sigurna, dostojanstvena i pravedna. Kurikul bi nadalje trebao istodobno razvijati tri međusobno povezane skupine ishoda: znanje i razumijevanje, vrijednosti i socio-emocionalne kompetencije te kompetencije za kritičko prosuđivanje i djelovanje. Takva struktura omogućila bi da učenik ne ostane samo informiran o klimatskim migracijama, no da razumije perspektive ljudi pogođenih klimatskim promjenama, kritički procjenjuje podatke i javne narative, prepoznaje nejednakosti i odnose moći te argumentirano raspravlja o mogućim društvenim i javno političkim odgovorima. Konačno, usporedba pokazuje da se idealni kurikul ne može konstruirati jednostavnim preuzimanjem jednog postojećeg međunarodnog dokumenta. IOM-ov *World Migration Education Toolkit* predstavlja najbolji postojeći sadržajno-pedagoški predložak, ali njegov puni potencijal za obrazovanje o klimatskim migracijama ostvaruje se tek povezivanjem s UNESCO-ovim pristupom klimatskoj pravdi, ljudskim pravima, pravu na obrazovanje, intersekcionalnoj ranjivosti i participaciji mladih. Takva sinteza omogućuje oblikovanje kurikula koji je istodobno znanstveno utemeljen, interdisciplinaran, vrijednosno osviješten, pedagoški primjenjiv i usmjeren prema razvoju kompetencija potrebnih mladima za razumijevanje jedne od kompleksnijih intersekcionalnih kriza suvremenog svijeta.